

recenzije – *recensiones*

Jozo Čikeš (urednik), *Muka kao nepresušno nadahnuće*, III. svezak, Radovi 3. međunarodnog znanstvenog simpozija s temom *Križni putevi, Kalvarije i Velikotjedne procesije kod Hrvata*, Vrbnik-Krk, 25.–28. IV. 2002., Zagreb, 2003., 519 stranica.

Zbornik sadrži *Predgovor* (S. Pepelnjak, III. međunarodni simpozij Pasionske baštine na izvorištu kulturne baštine), *Riječ domaćina* (A. J. Matanić, *Zašto u Vrbniku?*, te I. Peran, »Sveti Jerusalem« – na Košljunu), te 29 znanstvenih radova podijeljenih u četiri skupine prema sekcijama u kojima su održana dotična predavanja: 1. Teološko-liturgijska sekcija (str. 27–142), 2. Književna sekcija (143–222), 3. Glazbena sekcija (223–466), te 4. likovna sekcija (467–519). Radovi predstavljaju visoki domet kulturoloških i religiozoloških analiza koje se čitaju sa zanimanjem i sa silnim obogaćenjem. Oni bi trebali postati pomoćna literatura našim srednjoškolicima i studentima da bi bolje upoznali hrvatsku kulturološku, religiozološku i glazbenu baštinu.

Prvi dio sadrži radove koji obrađuju teološki, liturgijski i paraliturgijski vid pa-

sionske baštine, odnosno Kristova vazmenog otajstva. Među prvim radovima koji obrađuju teološki vid jest rad *Bonaventure Duda* koji obrađuje »hrvatsku pasionsku baštinu uklopljenu u Kristovo vazmeno otajstvo«. On razrađuje pojedine članke Konstitucije Drugog vatikanskog koncila o liturgiji. Upozorava na odnos liturgijskog i izvanliturgijskog tražeći mogućnosti harmoničnog suodnosa, a potvrdu te mogućnosti vidi već u razmišljanjima enciklike *Mediator Dei* Pija XII. Utvrđuje da je u dosadašnjim znanstvenim nastojanjima Pasionske baštine više osvijetljen povijesni, nego teološki i pastoralni vid pasionskog fenomena u hrvatskoj pasionskoj baštini. *Adalbert Rebić* osvjetljuje biblijski, povijesni, arheološki i gradbeni pregled samog mjesta Kalvarije, te osvjetljuje i teološko-spasenjski vid Kalvarije na temelju judeokršćanske teologije. *Ivan Šaško* ukazuje na suodnos liturgije i paraliturgije u odnosu na križne putove, kalvarije i velikotjedne procesije. Ističe obilježja pučke pobožnosti: ona je neobično ikonofilna i privlačna, traži izravniji dodir s božanskim i komunikaciju s njim; ona je pokazatelj devijacija neutjelovljene teologije i liturgije; ona je generator novih/starih oblika: hodočašća, novih vjerovanja, obreda vezanih uz prirodu (»religijska ekologija«). Ostali su predavači razradili

pasijsku baštinu u križnim putevima, kalvarijama i velikotjednim procesijama u povijesti našega naroda u Hercegovini (Žrko Ilić), u Istri (Marijan Jelenić), na otoku Hvaru (Bernardin Škunca), te duhovno odgojne poruke u križnom putu biskupa Ivana Antunovića u Bačkoj (Lazo Krmpotić). Ovi radovi pokazuju kako je duboko u kulturalnu baštinu svih krajeva naše domovine utjelovljena pasionska baština.

Drugi dio sačinjavaju radovi s književnog područja. *Josip Bratulić* u svom radu »Muka Gospodinova u baroknom hrvatskom propovjedništvu« govori o hrvatskoj baroknoj propovijedi s posebnim osvrtom na govore u Velikom tjednu, i napose na Veliki petak, kada oltar kao glavni čimbenik zamjenjuje propovjedaonica i Isusov grob. *Hrvojka Mihanović-Salopek* proučila je povijesni razvoj i značenje samostalnih tiskanih izdanja »Put križa« u Hrvatskoj, iz razdoblja katoličke obnove i protureformacije. Istražila je književnu strukturu i varijante himnodijskih tekstova kao što su *Stabat Mater* i *Puče moj* u izdanjima »Put križa«. *Andrea Sapunar* istraživala je temu muke Kristove u apokrifnim molitvama Gradišćanskih Hrvata u XVIII. st. Najpoznatije su *Prebježene Divoce Marije sanja* i *Molitva ku je jedan pobožni pustinač od svojega angjela prijel*. Korijeni ovih molitava sežu duboko u srednjovjekovlje. *Vesna Badurina Stipčević* istražila je toponime Kalvarija u hrvatskim biblijskim prijevodima, a *Marinka Šimić* jezik Creske muke Franića Vodarića *Pisna od Muke Gospodina našega Isukarsta po Matiju, Marku, Luki i Ivanu*, rukopis s kraja XVII. ili početka XVIII. st. Ovaj je rukopis u književnom i povijesnom pogledu hrvatski raritet. U njemu se prožimaju sva tri hrvatska pisma: latinica, glagoljica i bosančica.

Treći dio sačinjavaju radovi s glazbenoga područja. Tu su obrađene vrlo zani-

mljive i po svome sadržaju vrlo bogate teme. Jerko *Bezić* prikazuje u svom radu oživljavanje pučke korizmene glazbene baštine na zadarskim otocima, u mjestima Velom Ižu na istoimenom otoku i u Kalima na otoku Ugljanu. Joško *Čaleta* obrađuje izuzetno zanimljivu pojavu kantanja – korizmenog pjevanja u Imotskoj i Vrgoračkoj krajini koje do vrhunca dolazi na Veliki petak. Obraduje jedan od Gospinih plačeva kakve su spjevali Toma Babić, Petar Knežević, Matija Divković i drugi, a koji su se pjevali na tom području kao i na susjednom području u Bosni i Hercegovini. Analizira tekstove u literarnom i u glazbeno-formalnom pogledu. Miho *Demović* obradio je Pasijske popijevke u hrvatskim pučkim pjesmaricama, tiskanim prije Drugog vatikanskog koncila. Hrvati su naime od 1635. do 2000. objavili preko 65 crkvenih pjesmarica. U njima je objavljeno preko 150 pasionskih popijevaka s hrvatskim tekstom, a pripadaju kajkavskom i štokavskom narječju hrvatskog jezika. Najstarije popijevke nose stilska obilježja glazbene renesanse i baroka, one iz XIX. st. nastale su pod utjecajem bečke romantike, a one opet koje su nastale u XX. st. nastale su pod utjecajem cecilijanskog pokreta i skladane su po uzoru na renesansnu homofonu glazbu. Demović je svome radu priložio 22 pučke melodije da posluže kao uvid u napjeve i poboljšane tekstove pasionskih popijevaka. Gorana *Doliner* pokazuje u svom radu putanja otkrivanja notnih zapisa Ivana Matetića Ronjvoja glagoljaškog pjevanja uskrasnog vremena iz Vrbnika na otoku Krku. Posebno obrađuje glazbeni primjer rezponzorija »Ideš li milostivniče«, nastao na predlošku latinskog teksta »Vadis propitiator« zbog njegove povijesne rijetkosti i vrijednosti, te glazbene posebnosti. Anđelko *Igrec* u radu »Kakvu glazbu skladati nakon Drugog vatikanskog koncila?« daje nove impulse stvaranju suvremene liturgijske glazbe i na-

putke onima koji ih izvode, odnosno dirigiraju zborovima. Franc *Križnar* na osnovi novih, suvremenih izvedbi s pomoću audio i video snimaka govori o novoj glazbi koju su napisali skladatelj Andrej Misson i orguljaš Tone Potočnik u svom »Škofjeloškem pasijonu 1999.–2000.« Vjera *Katalinić* u svom radu »Skladbe na temu *Stabat Mater* u hrvatskim glazbenim zbirkama« prikazuje niz od 98 signaturnih jedinica navedenih skladbi pronađenih u dvadeset fondova, a obuhvaćaju 32 tiskane jedinice i 66 rukopisnih jedinica. U ovim potonjima sačuvano je tridesetak anonimnih djela. Dok ona rukopisna datiraju od kraja XVII. do XX. st. i autori su im poznati (D'Astrogo, Pergolesi, Boccherini, Haydn, Rossini, Dvorak, Verdi i dr.). Igor *Kuljerić* zalaže se u prikazu »Glagoljaško pjevanje i nacionalni smjer u hrvatskoj glazbi« da glagoljska glazbena baština, kao vrlo star i veoma slojevit glazbeni izričaj, bude ono što nazivamo »nacionalnim smjerom« u glazbi. Rozina *Palić-Jelavić* u vrlo opsežnom članku »Pasije (muke) u hrvatskom glazbenom (autorском) stvaralaštvu XX. stoljeća« prikazuje djelo *Muka Gospodina našega Isukrsta* Borisa Papandopula (1935/36.), pasiju Božidara Širole *Muka y szmert Kristusseva ...* prema Pervizoviću (1928.), te djelo Rudolfa Matza *Posljednja večera po Marku*. Jakša *Primorac* u svom radu razmatra paraliturgijske procesije »Južne Hrvatske u kontekstu sredozemnog pasionizma« (etnološka i historijska perspektiva). Ističe kontinuitet bratovštinskih pasionskih procesijskih aktivnosti neprekidno od srednjega vijeka do danas na otocima Hvaru, Braču, Korčuli i Krku. Ovamo spadaju prototipske procesije koje se pojavljuju gotovo u svim selima na tim otocima od kojih neke obilaze Božji grob u susjednim župama, a njihov je susret na križanjima puteva posebno svečan trenutak. Izak *Špralja* prikazuje crkvene korizmene popijevke i popijevke

o mucu Isusovoj u glazbenim zbornicima *Cithara octochorda* (Zagreb, XVIII. st.), *Napjevi bogoljubnih pisamah ...* M. Jaića, *Hosanna* Stjepana Hadrovića. Darko *Žubričić* izvješćuje o jednoj kurzivnoj glagoljskoj bilježnici u Pragu.

Četvrti dio sačinjavaju radovi s likovnog područja. U toj su sekciji predstavljene vrlo dragocjeni radovi. »Slijedi mene« – križna drva i kapelice u Turopolju (Sanja *Cvetnić*), Križni put iz Kraljeve Sutjeske (Željka *Čorak*), Sveti grob u Jeruzalemu kao topografski element u ranokršćanskoj i srednjovjekovnoj umjetnosti (Dino *Milinović*), Križni put u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti (Stanko *Špoljar*), te sakralne teme slikara Zlatka *Šulentića* (Mladen *Pejaković*).

Zbornik radova s trećeg međunarodnog simpozija o »Križnim putevima, kalvarijama i Velikotjednim procesijama u Hrvata« svestrano istražuje i osvjetljuje pasionsku baštinu u hrvatskoj kulturalnoj baštini. Ovakvi su radovi od velike važnosti, jer pokušavaju od zaboravi spasiti baštinu koja je u hrvatskom puku duboko ukorijenjena i uvelike oblikovala razne vidove svagdašnjeg života, a danas se u puku sve manje njeguje, sve više zaboravlja pa postoji opasnost da netragom nestane. Od iznimna je značenja istraživati ono što je utkano u običaje, pobožnosti i pjesme našega pobožnoga puka koji je uvijek za pasionsku baštinu imao smisla.

Adalbert Rebić